

Yerel Yönetimlerdeki Bilgi ve Kültür Merkezlerinde Acil Durum Planlamasının Önemi

Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Türkiye, alpaslan.kuzucuoğlu@yeniyuzyl.edu.tr

Öz

Hızlı ve çok çabuk gelişen acil durumlar yerel yönetimlerin öncelikli konularından biridir. Acil durumlara yönelik tedbirlerin önceden alınması halinde kurumlar, bu durumların üstesinden daha hızlı ve kolay şekilde gelip, etkilerini minimize edebileceklerdir. Acil durumlar karşısında mümkün olan en kısa sürede kendini toparlayabilme özelliğine sahip olabilmek, tüm yerel yönetimlerin hedefi olmalıdır. Özellikle belediyelerin sorumluluğunda bulunan ve pek çok kişinin aynı anda gereksinimlerini karşılayabilmek için buldukları bilgi ve kültür merkezleri olan kütüphane, arşiv ve müzelerde acil durumlara yönelik tedbirler alınmalıdır. Acil durumlara etkin müdahale için kurumlardaki potansiyel tehlike kaynakları ve bu tehlikelerden kaynaklanabilecek olası risklerin tanımlanması, acil planlama ekibinin belirlenmesi ve planlama çalışmalarının yapılması, kurumların zayıf ve güçlü yanlarına göre değerlendirmeler doğrultusunda önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Acil durum planlarında yer alacak destek elemanlarının eğitimi ve bu eğitimin uygulanması olan tatbikatların icra edilmesi, müdahaleye yönelik "bilgi" niteliğindedir. Bu bilginin de aksayan ve olumlu yönlerinin kayıt altına alınarak, "kurumsal bir birikim" in oluşturulması gereklidir. Küçük müdahaleler destek elemanlarınca karşılanabilirken, profesyonel acil durum ekiplerinin müdahalesine ihtiyaç duyulan hallerde ise kurum dışındaki paydaşlarla işbirliğine yönelik koordinasyon çalışmaları yapılmalıdır. Bununla beraber, yerel yönetimlerin acil durum / afetleri takip eden en kısa süre içerisinde operasyonel faaliyetlerine geri dönmesi beklenmelidir. Bilgi ve kültür merkezlerinin de acil durumun ardından hizmet vermeye başlaması, acil durumun etkilerinden toparlanabilme için çok önemli bir araç niteliğindedir. "İş sürekliliği" olarak da adlandırılan bu durumlara yönelik olarak, kurumlarda "felaket kurtarma

merkezlerinin" kurulması da planlanarak uygulamaya geçirilmelidir.

Çalışmanın amacını, AB uyum yasalarıyla birlikte yürürlüğe giren ve işyerlerinin daha güvenli hale getirilmesini amaçlayan 6331 sayılı "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu" kapsamında, yerel yönetimlerdeki bilgi ve kültür merkezlerindeki risk değerlendirmeleri ve acil durum planlama çalışmaları İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü özelinde vurgulanmıştır. Yerel yönetimlere bağlı bulunan kütüphane, arşiv ve müzelerdeki genel sorunlar (uygulamada yaşanan problemler, karar vericilerdeki ve çalışanlardaki "güvenlik kültürü algısı" vb.) bağlamında, bu disiplinlerdeki işverenler, çalışanlar ve bu alanları gereksinimleri nedeniyle kullananlarda bir "farkındalığın oluşturulması, çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Çalışmada, "önlem" ve "müdabale" yöntemi ilgili mevzuat ilkeleri ışığında açıklanmıştır. Bu kurumlarda her türlü tedbirin proaktif olarak önceden belirlenip, uygulamaya konulması gereklidir. "Önleyici müdabale" başlığında önceden müdabale için teçhizat ve donanımın hazırlanması, eğitim / tatbikat faaliyetlerinin yapılması, yönetim sisteminin devreye konulması, planlama çalışmalarının yapılması, veri yedeklemesinin yapılması gibi konular yer alırken; "fiziki müdabale" başlığında ise arama- kurtarma- tabliye, yangınla mücadele, ilkyardım gibi direkt müdabaleyi gerektirecek tedbirler vurgulanmıştır. Çalışmada, eski ve yeni uygulamaların karşılaştırılması, yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların çalışanlarla paylaşılması için etkin iletişim kanallarının bir bilinçlendirme aracı olarak kullanılması gereklidir. Çalışma ile yapılacak uygulamaların, sadece yerel yönetimlere bağlı olarak çalışan bilgi ve kültür merkezlerinde değil, tüm ülke çapındaki merkezlerde bir model niteliği kazanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ve kültür merkezleri, risk yönetimi, acil durum yönetimi, iş sürekliliği, güvenlik kültürü.

Giriş

Yerel yönetimlerde hizmet veren bilgi ve kültür merkezleri olan kütüphane, arşiv ve müzeler, insanlığın faydalanmasını amaçlayan bilgi kaynaklarını barındırır. Kurumlar bu bilgi

kaynaklarını kullanıma hazır hale getirirken "koruma"yı da göz önünde alarak operasyonel faaliyetlerini sürdürmelidirler. Her ne kadar mevzuata göre "az tehlikeli sınıf" statüsünde bulunsalar da¹, bu alanlarda iş kazaları da meydana gelebilmekte², doğal ve insan kaynaklı acil durumlardan etkilenebilmekte ve bu alanlara gelen ziyaretçiler / kullanıcılar acil bir durumda olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Doğal afetleri önlemek çoğu zaman insan gücü ile mümkün olamamaktadır. Ancak acil durum/afet meydana gelmeden önce öngörü dahilinde uygulanacak etkin ve mantıklı tedbirler, zamanında müdahaleler ile zararlar azaltılabilmektedir. Acil durumlara karşı, merkezlerin ellerindeki kaynaklarla müdahale senaryoları önem kazanmaktadır. Her merkezin kendine özgü tehlikeleri bulunacağı için, risk değerlendirmeleri ne kadar kapsamlı yapılırsa, acil durumların üstesinden gelmek de o kadar önlenebilir olacaktır. Merkezlerin çalışanları hazırlıklı ve eğitilmiş olduğu sürece, acil durumların olumsuz etkileri daha az zararlar, daha kısa zamanda atlatılabilecektir. Hazırlıklı ve eğitilmiş olmanın yolu, kurumsal bilincin yerleşerek davranış değişikliğinin sağlanmasıdır.

Amaç

Tüm kütüphane arşiv ve müze yapıları gibi yerel yönetimlerin sorumluluğunda bulunan bilgi ve kültür merkezleri de her türlü acil durum / afet etkilerine açıktır. Önceden herhangi bir önlem alınmadığı takdirde acil durum sonrası meydana gelebilecek olası hasarın boyutu da doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Hazırlıksız yakalanmamak ve acil durumların olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi için yerel yönetimlerin alacağı tedbirler bulunmaktadır. Bu tedbirlerin en önemli aşaması; acil durum yönetimindeki acil durum meydana gelmeden önceki "risk yönetimi" safhasında yapılması gereken "acil durum planlaması" çalışmalarıdır. Bu çalışmalar sayesinde kurumun sürdürülebilirliği de sağlanabilecektir. Çalışma ile konunun önemine dikkat çekilmesi, önceden alınması gereken proaktif önlemlerin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü özelinde vurgulanmasıdır.

---

¹ 19/12/2012 tarih ve 28502 ile Resmî Gazete'de yayımlanan İş Kolları Yönetmeliği'nde 91.01 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri ile 91.02 Müzelerin faaliyetleri yer almaktadır. Yine 18/4/2014 tarih ve 28976 ile Resmî Gazete'de yayımlanan İş Sağlığı Ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ'de 91.0 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer kültürel faaliyetler, 91.01 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri, 91.01.02 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri (devlet arşivleri dahil), 91.02.01 Müzelerin faaliyetleri, 91.03.02 Tarihi alanlar ve yapılar ile benzeri turistik yerlerin işletilmesi (tarihi alanların ve yapıların korunması dahil) "Az Tehlike" sınıfından kabul edilmiştir.

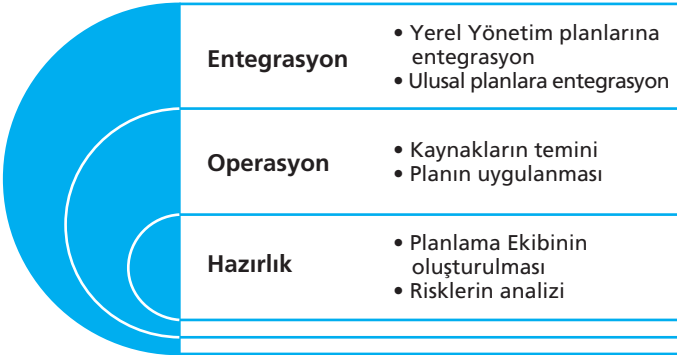
² SGK yıllık "İş Kazası Ve Meslek Hastalığı İstatistiklerine" göre (2009) işyeri tehlike sınıflamasında 91. sırada yer alan "Kütüphane, Arşiv ve Müzeler" iş konunda da iş kazalarının meydana geldiği belirtilmektedir.

Kapsam

Acil durumların etkileri tüm dünyada ve ülkemizde çalışan, bilgi ve kültür merkezlerine yönelik insan, bina ve dermeler /koleksiyonlar üzerinde can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin bilgi ve kültür merkezlerinin her türlü acil durumların etkilerinden korunması için üstlenmesi gereken sorumlulukların belirtilmesi, bu sorumluluğun bir parçası olan acil durum planlama çalışmalarına tüm çalışanların katılmasının gerekliliği çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Yöntem

"Acil Durum Yönetimi" acil durum öncesi "Risk Yönetimi" acil durum sonrası ise "kriz yönetimi" olarak adlandırılan çalışmalar bütünüdür. Çalışmada, bilgi ve kültür merkezlerinde can ve mal kaybını önlemeyi amaçlayan Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modeli (BKMADP) modeli önerilmiştir. Bu modele göre yerel yönetimler bünyesinde bir planlama ekibinin oluşturulması, risklerin belirlenmesi, destek planlama çalışmalarıyla katkı sağlanması, kaynak sağlanması, planın uygulanması ile uygulanabilir bir metot olması hedeflenmiştir. Bu çalışmalar, yerel yönetimlere ve daha sonra ulusal planlara entegre edilmelidir.

Şekil 1. Risk Yönetimi aşamasında Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modeli (BKMADP).

Bilgi ve Kültür Merkezlerine Etki Eden Risk Faktörleri

Tüm dünyada özellikle kentsel alanlar acil durum ve afetlerin olumsuz etkileriyle yüz yüze kalmakta, beklenmeden gelişen

zincirleme olaylar sayesinde de can ve mal kayıpları yaşanmaktadır. Ülkemiz de sahip olduğu tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapısı gereği doğal afetlerle sıklıkla yüz yüze kalmaktadır. Acil durum / afet yönetimi aşamalarından “Kriz Yönetimi” yerine “Risk Yönetimi”ne öncelik verilmesini amaçlayan model tüm dünyada kabul görmektedir. “Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi” olarak adlandırılan bu model, afet ve acil durumların sebep olduğu zararların önlenmesi için tehlike ve risklerin önceden tespitini, afet olmadan önce meydana gelebilecek zararları önleyecek veya en aza indirecek önlemlerin alınmasını, etkin müdahale ve koordinasyonun sağlanmasını ve afet sonrasında iyileştirme çalışmalarının bir bütünlük içerisinde yürütülmesini öngörmektedir (AFAD, 2014)³. Meydana gelebilecek afetlerden en az zararla kurtulabilmek için gerekli teknik, yönetsel ve yasal önlemlerin afetten önce alınması; önlemin mümkün olduğu hallerde afetin önlenmesi, mümkün olmadığı hallerde ise kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarının mümkün olan en hızlı, verimli ve etkin şekilde gerçekleşmesinin sağlanması gereklidir (Yılmaz, 2004, s.157).

Hem kültür mirasını hem de çok sayıdaki bilgi kaynağını bünyesinde barındıran, müze, kütüphane ve arşiv binaları insan, biyolojik, çevresel ve afet gibi pek çok risk faktöründen etkilenmektedir. İnsan unsuru (çalışanlar, kullanıcılar, çevrede bulunanlar), binalar ile bünyesinde bulunan derme ve koleksiyonlar, yeterli koruma koşulları sağlanmadığı takdirde zarar görebilmektedir.

Şekil 2. 2011 Van Depremi ardından Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ferit Melen Kütüphanesinde oluşan hasarlar ⁴.

³ AFAD, Türkiye, Afet Farkındalığı Ve Afetlere Hazırlık Araştırması, 2014.

⁴ 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen Van Depremi ardından 26-27 Kasım 2011 tarihlerinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ferit Melen Merkez Kütüphanesi Zeve Kampüsü ve Van İl Halk Kütüphanesi'nin fiziki durumlarının tespiti amacıyla bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Görselleri sağlayan TKD Genel Başkanı Ali Fuat Kartal'a teşekkür ederim.

Kütüphane gibi bilgi ve kültür merkezlerinin toplumların kalkınmasına da katkı sağlayan işlevleri bulunmaktadır (Yılmaz,1993, s.82). Bununla birlikte bilgi kaynaklarının geçmişten geleceğe en uygun şekilde ulaşmasını sağlayan misyona da sahiptir. Bu nedenle önemle korunması gereken kurumlardır. Yerel yönetimlerin de bu tür kurumları kurma ve koruma görevleri bulunmaktadır.⁵ Aynı zamanda afete yönelik tedbirlerin de alınması yerel yönetimlerden beklenmektedir.⁶ 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun Acil durum planları, yangınla mücadele ve ilk yardım başlıklı 11. maddesinde kurumlarda bulunan işverenlerin acil durumlara yönelik yapması gereken görev ve sorumlulukları ayrıntılarıyla açıklanmıştır.⁷

Çalışma kapsamında önerilen BKMADP'ne göre yerel yönetimlerin planlama çalışmalarında yapması gereken aşamalar şunlardır:

- Koleksiyonlar hakkında bilgi toplama
- Personel listesinin hazırlanması
- Risklerin değerlendirilmesi
- Açılış ve kapanış prosedürlerinin geliştirilmesi
- Bir önleyici koruma kontrol listesi tasarlanması
- Kurtarma önceliklerinin belirlenmesi
- Sigorta ve muhasebe bilgilerinin toplanması
- Tesis bilgilerin toplanması ve kat planlarının hazırlanması
- Yerel acil durum hizmetleri hakkında bilgi toplanması
- Bina içinde kullanılacak malzemelerini edinme
- Dış kaynaklar hakkında bilgi toplanması
- Acil müdahale ve tahliye prosedürlerinin geliştirilmesi
- Acil durum iletişim listesinin hazırlanması

⁵ 23/7/2004 tarih ve 25531 sayı ile kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarının açıklandığı 7. maddenin m bendinde "Büyükşehir bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletilmek" sayılmıştır.

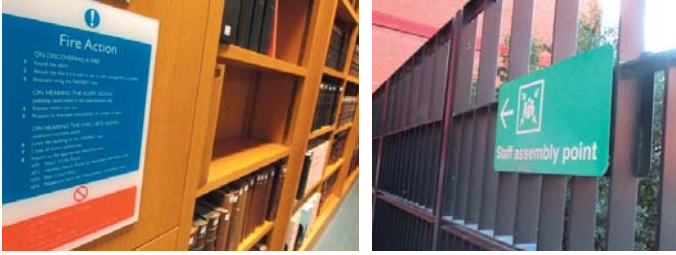
⁶ 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarının açıklandığı 7. maddenin u) bendinde "İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; ifaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek" belirtilmiştir.

⁷ Madde 11: a) Çalışma ortamı, kullanılan maddeler, iş ekipmanı ile çevre şartlarını dikkate alarak meydana gelebilecek acil durumları önceden değerlendirerek, çalışanları ve çalışma çevresini etkilemesi mümkün ve muhtemel acil durumları belirler ve bunların olumsuz etkilerini önleyici ve sınırlanıcı tedbirleri alır. b) Acil durumların olumsuz etkilerinden korunmak üzere gerekli ölçüm ve değerlendirmeleri yapar, acil durum planlarını hazırlar. c) Acil durumlarda mücadele için işyerinin büyüklüğü ve taşıdığı özel tehlikeler, yapılan işin niteliği, çalışan sayısı ile işyerinde bulunan diğer kişileri dikkate alarak; önleme, koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım ve benzeri konularda uygun donanımına sahip ve bu konularda eğitimli yeterli sayıda kişiyi görevlendirir, araç ve gereçleri sağlayarak eğitim ve tatbikatları yaptırır ve ekiplerin her zaman hazır bulunmalarını sağlar. ç) Özellikle ilk yardım, acil tıbbi müdahale, kurtarma ve yangınla mücadele konularında, işyeri dışındaki kuruluşlarla irtibatı sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapar.

- Bir komuta merkezi ile alternatif depolama veya kurutma alanlarının belirlenmesi
- Potansiyel gönüllüler ve / veya çalışanların belirlenmesi
- Personel eğitiminin koordine edilmesi
- Planın dağıtımı, gözden geçirilmesi ve güncellenmesi

koordine edilmesi (Alabama ADP, 2009).⁸

İngiltere'de bulunan British Library; kitaplar, el yazmaları, haritalar, planlar, fotoğraf, mikrofilm, CD'ler ve DVD'ler gibi kütüphane ve arşiv koleksiyonlarına yönelik acil durum kurtarma planları hazırlayarak, çalışanların bu kurtarmayı nasıl gerçekleştireceklerine dair kitapçıklar hazırlamıştır (Dadson, 2012). Yine hem çalışanlarına hem de kullanıcılarına olmak üzere ayrı ayrı acil durum prosedürleri geliştirmiştir.⁹

Şekil 3. British Library okuma salonlarında yangın talimatı (solda) - Çalışanlara yönelik acil durum toplanma bölgesi işareti (sağda) (A. Kuzucuoğlu arşivi).

Acil durum yönetiminde aniden ve beklenmedik şekilde gelişen olaylar sırasıyla; olay, acil durum ve afet olarak adlandırılır. Olay ve acil durum yerel imkanlar ile baş edilebilir seviyelerde müdahaleler gerektirirken, afette ulusal ve uluslararası düzeyde yardım ihtiyacı doğmaktadır. Acil durumlar için hazırlık ve müdahaleye yönelik çabalarda yerel yönetimlerin yeri tartışılmazdır. Acil durumlar sadece deprem, yangın, sel gibi doğal afetlerle sınırlı olmayıp; bir bilgi ve kültür merkezi dahilinde ya da haricinde meydana gelip kurumu etkileyebilecek heyelan, yoğun kar yağışı, bireysel / toplu gıda zehirlenmesi, fırtına, kimyasal madde kazaları, anarşik olaylar, sabotaj, iletişim sisteminin çökmesi, enerji kesilmesi, iş kazası, salgın hastalık, trafik kazası, aşırı sıcak veya soğuk, yıldırım düşmesi gibi olaylar da acil durum kapsamındadır. Bir acil durum meydana geldiğinde zincirleme etkilerle pek çok acil duruma da yol açabilmektedir. Örneğin

⁸ Alabama Halk Kütüphaneleri Afet ve Acil Durum Planı (Disaster And Emergency Plan For Alabama Public Libraries, 2009)

⁹ British Library Emergency Procedures for Readers: www.bl.uk/reshelp/inrooms/stp/cond/emergencyproceduresforreaders.pdf

bir kütüphane binası depremden etkilendiğinde, yapısal ve yapısal olmayan elemanlar zarar görmekte, kitap dolapları ve rafları devrilmekte, kitaplar ve müze koleksiyonları hasar görmekte, insanlar yaralanmakta ya da hayatını kaybetmekte, altyapı zarar görmekte, yangınlar çıkabilmekte, elektrik su doğalgaz gibi yaşamsal ihtiyaçlar kesintiye uğramakta, kütüphane/ müze bir müddet kapalı kalacağından operasyonel faaliyetleri durmaktadır. Her bakımdan kurum can, mal ve prestij kaybına uğramaktadır.

Ancak önceden alınabilecek düşük maliyetli, basit önlemler çok büyük hasarları da önleyebilmektedir (Yapısal olmayan elemanların¹⁰ sabitlenerek periyodik bakımlarının yapılması, yangın söndürücülerin temini, çalışanların eğitilmesi vb.).

ABD Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA), "Yapısal Olmayan Malzemelere" Yönelik Standartlar geliştirmektedir. Bu standartlarda gerekli önlemlerin nasıl alınacağı işaret edilmekte olup, kütüphane ve müze tesislerinde meydana gelecek bir afet sonrası yapısal olmayan malzemeler nedeniyle oluşacak kayıpların çok daha büyük olabileceği belirtilmektedir (FEMA, 2012, s.2-19).

Kurumda mevcut tehlikelerin belirlenmesi için koruyucu bakım kontrol listelerinin hazırlanması ve kurtarma önceliklerinin saptanması da önemlidir. Kütüphane Malzemesinin Bakım Ve Kullanımında IFLA İlkelerinde de birinci önceliğin kütüphanedeki malzemeleri veya özel koleksiyonları bekleyen temel ve acil tehlikelerin belirlenmesi olduğu vurgulanmıştır. Bu tür tehlikelerin kuruluşun kuruluşu değişikliği gösterdiği, yangın algılama ve söndürme sisteminin yenilenmesinden, tümleşik haşere yönetim programı yapılmasına veya önemli bir fotoğraf koleksiyonunun daha sağlıklı bir ortama taşınmasına kadar çeşitli konuların acil olabileceği, afet bilgi kitapçığının mutlaka hazırlanması gerektiği, bu bilgi kitapçığında kilit personellerin görev ve sorumluluklarının tanımlanması ile tüm çalışanların kitapçığa kolaylıkla erişebilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Bununla birlikte, afet planlamasında, risk değerlendirmesi, önleme, hazırlıklı olma, afette yapılacaklar ve kurtarma aşamalarının yer alması gerektiği de ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Afete

---

¹⁰ Yapısal olmayan elemanlar: Yapıya ait olmayan hareketli eşyalar ile (Mobilyalar, çeşitli boyutlara sahip vitrinler, dolaplar, kitaplıklar, tüm elektronik cihazlar , tüm beyaz eşyalar , aydınlatma elemanları, Müzeler-sanat galerilerinde sergilenme raflar ve tarihi sanatsal unsurlar vb.), Yapıya ait olmayan hareketli eşyalar (tüm pencere ve kapı doğramaları, asansör sistemleri, panel radyatörler ve bağlantı boruları, aydınlatma sistemleri, havalandırma sistemleri, yangın merdivenleri vb.) yapısal olmayan elemanlar olarak adlandırılmaktadır (AFAD,2011).

hazırlıklı olma, afette yapılacaklar ve kurtarma ile ilgili yazılı bir plan yapılması da "hazırlıklı olma" aşamasında değerlendirilmiştir (Adcock, 1998, s.20).

Belge Yönetimi ve Arşivleri Sözlüğünde ise afet planı; beklenmedik olaylara (yangın, sel, deprem vb.) karşı arşiv malzemesinin güvenliği için arşiv yönetimi tarafından önceden hazırlanmış üst düzey bir dizi önlemleri içeren plan; doğal afetler veya hırsızlık, sabotaj gibi planlı ve zarar verici olaylar sırasında uygulamaya konulmak üzere bir kurum, bir örgüt veya arşiv tarafından önceden tespit edilmiş politikalar, işlemler ve düzenlemeler olarak belirtilmiştir (Karakas, Rukancı ve Anameriç, 2009, s.1-2).

Kütüphaneler için hazırlanacak acil durum planlamasında öncelikle;

- Kütüphane anahtar alanlarının (idari ofisler, okuma salonu, sergi / müze salonu, çocuklar ve yetişkinler bölümü, süreli yayınlar bölümü, kontrol salonu vb.) belirlenmesi ve bu alanlardaki tehlikelere yönelik acil durum planlarının hazırlanması,
- Kütüphanenin bulunduğu alanın jeolojik açıdan durumu ile binanın statik açıdan değerlendirilmesi,
- Kullanıcı ve personelin can güvenliğini sağlayıcı önlemler,
- Kütüphane malzemesinin hasar riskini en aza indirici önlemler,
- Kullanıcı, personel ve koleksiyonlara yönelik acil durum planları ile tahliye planlarının hazırlanması konuları vurgulanmalıdır (Kuzucuoğlu- İÜ., 2014, s.25). Tüm bu çalışmalar da disiplinlerarası çalışmalar gerektirmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Acil Durum Planlama Çalışması

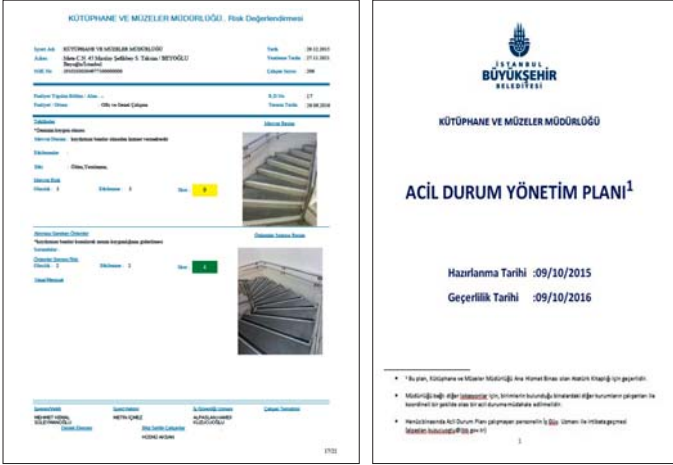
İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 21 Kütüphane 5 müze ile hizmetlerini sürdürmektedir. 350.000 basılı, 4.500.000 sayısal ortamda bilgi kaynağına sahip olan Atatürk Kitaplığı da 24 saat açık olarak hizmet vermektedir. Müdürlüğün yönetim binası Beyoğlu İlçesindeki, Taksim Mete Caddesi üzerinde bulunmaktadır. 2007 ve 2011 yıllarında Türkiye'nin en iyi kütüphanesi seçilmiştir. İBB Kütüphane ve Müzeler

Müdürlüğü'ne (İBB KMM) bağlı tüm kütüphane ve müzeler halka ve araştırmacılara hizmet vermektedir. Müdürlükteki İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri, İBB İSG Müdürlüğü ile koordineli olarak sürdürülmektedir. Bu görev İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu ile yerine getirilmekte olup; bu kurulda müdürlük tarafından görevlendirilen bir işveren vekili, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ile çalışan temsilcisi bulunmaktadır. Ayrıca birimlerdeki sorunların daha hızlı olarak çözümlenmesine yönelik Anadolu ve Avrupa Bölge Koordinatörlükleri de kurulmuştur (Kuzucuoğlu, 2015).

Acil durum yönetimi çalışmalarında risk değerlendirme uygulamasıyla birlikte acil durum planlaması da gerçekleştirilmelidir. Bu planlamaya yönelik olarak;

- Planlama için bir ekibin oluşturulması
- Risklerin analizi
- Planın hazırlanması
- Planın yürürlüğe konulması gerçekleştirilmelidir (Kuzucuoğlu- YTÜ., 2014, s.86).

Bu amaçla, İBB KMM de kurul toplantıları, risk değerlendirme ekibi çalışmaları, tehlikelere yönelik formlar, işe giriş muayeneleri ve periyodik muayeneleri, ortam ölçümleri, itfaiye görüş raporları, asansör bakımları, düzensiz kablo uygunsuzluklarının giderilmesi, elektrik tesisatı bakımları, ergonomi, yıllık değerlendirme raporu, yıllık faaliyet raporu çalışmaları yapılmıştır. Ramak kala olaylara yönelik ramak kala rapor örnekleri ve ramak kala kutusu hazırlanarak kütüphane girişine konulmuştur. Risk değerlendirme çalışmaları yapılmış, diğer tüm lokasyonlarda tehlike potansiyeline sahip uygunsuzluklar için raporlar hazırlanmıştır. Çalışanların farkındalığına yönelik tehlikeli durumun öncesi ve uygunsuzluk giderildikten sonraki duruma ait görseller hazırlanmıştır. Lokasyon ziyaretleri yapılmıştır. Tüm lokasyon sorumluları ile görüşülmüş, gerek risk değerlendirme gerekse acil durum planlama çalışmalarına katılımlarının sağlanması için toplantılar, eğitim faaliyetleri, sosyal medya platformlarında iletişim, anket ve video çalışmaları yapılmıştır. Lokasyonlarda belirlenen uygunsuzlukların bir an önce giderilmesi için sorumlu yerler ile gerekli yazışmalar yapılmış, önceliklendirmeye göre gündeme alınmıştır. Talimatlar hazırlanarak hem çalışanlara tebliğ edilmiş, hem de uygun yerlere asılmıştır. Alt işveren çalışanları ve temsilcileri ile de toplantılar düzenlenmiştir.

Şekil 4. İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğüne yönelik risk değerlendirme çalışması (solda) - Acil Durum Planı (sağda) (A. Kuzucuoğlu arşivi).

Acil durum planlama çalışmalarında görev alacak destek elemanlarının (yangınla mücadele, arama kurtarma tahliye ve ilkyardımcı) belirlenmesi ve eğitimleri tamamlanmıştır. Acil durum toplanma levhası ve acil durum kat planı hazırlanmıştır. Senaryo ve tatbikat çalışmaları planlanmıştır. Tüm bu çalışmalar ile çalışanlar arasında güvenlik kültürüne yönelik bir davranış değişikliğine gidilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç

Bilgi ve kültür merkezlerinde, acil durum planları ve bunlara altlık olan risk değerlendirmeleri ciddiyle yapılmalı, uygulanmalı, periyodik olarak gözden geçirilmeli ve güncellenmeli, raflarda kalan acil durum planları değil yaşayan risk değerlendirmeleri ile acil durum planları amaçlanmalıdır. Kontrol tedbirleri tanımlanırken önceden meydana gelmiş kazalara karşı önlem almak reaktif, olmadan önce önlem almak proaktif yaklaşım olarak kabul görmektedir. Önleyici koruma kapsamında güvensiz eylemler ve güvensiz koşulların tamamen ortadan kaldırılması gerek insan kaynaklı, gerekse doğal afet kaynaklı acil durumları minimize edecektir. Yeterli düzeyde önlemlerin alınmaması sonucunda meydana gelebilecek acil durumlarda can ve mal kaybı yaşanmakta, aynı zamanda kurum için prestij, zaman, emek kayıplarına neden olmaktadır. Tüm bu çalışmaların yapılmasının amacı

en başta sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak ve çalışanları/kullanıcıları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumaktır. Güvenli davranışlar güvenlik kültürünün yerleştiği ortamlarda sağlanabilmektedir. Bu nedenle bilgi ve kültür merkezlerindeki karar vericilerin aşağıdaki sorulara yanıt araması beklenmelidir:

Karar vericiler ve çalışanlar 6331 Sayılı Kanun hükümlerinden haberdar mı ve hazır mıdır? İşyerlerindeki tehlikeli durumlardan (yapısal olmayan malzeme kaynaklı, kimyasal madde kaynaklı tehlikeler vb.) personel, kullanıcı/ziyaretçi ve derme / koleksiyonlara yönelik risk değerlendirme ve acil durum planlama çalışmaları yapılıyor mu? İş sürekliliği planlaması yapılıyor mu? Acil durumlara yönelik destek elemanları belirlendi mi ve eğitimleri tamamlandı mı? Yaşanan kazalar ve ramak kala olaylara ait raporlar hazırlanıyor mu? Mevzuata uygun politikalar geliştiriliyor mu? Kurum içi talimatlar, prosedürler geliştiriliyor mu? Çalışanlara yönelik güvenlik kültürünün yerleşmesi için eğitim çalışmaları yapılıyor mu? Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modelinde açıklanan tüm safhalarda (hazırlık, operasyon ve entegrasyon) yerel yönetimlerin büyük sorumlulukları olduğu açıktır. Kurumlar, güvenlik kültürüne yeterince önem verilmeli ve güvenlik kültürü bilinci tüm tarafların aktif katılımı ile sağlanmalıdır. Bu kültürün nasıl daha da geliştirilebileceği ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılmalıdır. Güvensiz davranışların önlenmesi ancak eğitimle sağlanabilir. Hizmet içi eğitimler artırılmalı, eğitim ihtiyaçlarının saptanması ve tanımlanması, eğitim hedeflerinin belirlenmesi ışığında yapılacak çalışmalar acil durumların olumsuz etkilerini de önlemeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adcock, E. (1998). *Kütüphane malzemesinin bakım ve kullanımında IFLA ilkeleri*. N. Somer (çeviren). Paris: IFLA.
- AFAD. (2011). *Depreme karşı yapısal olmayan risklerin azaltılması*. 12 Nisan 2016 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/18-2012092815547-yapisalolmayanriskler.pdf> adresinden erişildi.

- AFAD. (2014). Afet farkındalığı ve afetlere hazırlık araştırması. 10 Nisan 2016 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/105-2014081217653-6-turkiye-afet-farkindaligi-ve-afetlere-hazirlik-arastirmasi,-2014-edited.pdf> adresinden erişildi.
- Alabama Halk Kütüphaneleri Afet ve Acil Durum Planı. (2009). *Disaster and emergency plan for Alabama Public Libraries*. 8 Nisan 2016 tarihinde <http://webmini.apls.state.al.us/> adresinden erişildi.
- Dadson, E. (2012). *Salvage, The Preservation Advisory Centre*. 6 Nisan 2016 tarihinde https://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/collectioncare/publications/booklets/salvaging_library_and_archive_collections.pdf adresinden erişildi.
- FEMA E- 74/ABD Federal Acil Durum Yönetim Kurumu. (2012). *Reducing the risks of nonstructural earthquake damage- A practical guide, 2: Behavior of nonstructural components*. 2 Nisan 2016 tarihinde <http://www.fema.gov/media-library/assets/documents/21405> adresinden erişildi.
- Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (haz.). (2009). *Belge yönetimi ve arşivleri sözlüğü*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kuzucuoğlu, A. (2014). Kütüphanelerde yapısal olmayan malzeme kaynaklı riskler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 2, 21-38.
- Kuzucuoğlu, A. (2014). Kültürel mirasa yönelik acil durum planlaması. Rüştü Uçan ve Hamit Yıldırım (Editör). *Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Konferansı* içinde (s. 82-86). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kuzucuoğlu, A. (2015). Müze/kütüphane enformatiğinin risk azaltma çalışmalarında kullanılması. *Ulusal Müzecilik Sempozyumu'nda* sunulan bildiri, İstanbul: Deniz Müzesi Komutanlığı.
- SGK yıllık iş kazası ve meslek hastalıkları istatistikleri. (2009). 10 Mart 2016 tarihinde http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari adresinden erişildi.
- Yılmaz, A. (2004). Afetlerden sonra orta ve uzun vadeli afet yönetimi çalışmaları. *Türk İdare Dergisi*, 442, 157-169.